

UNIVERZITA PARDUBICE
FAKULTA FILOZOFICKÁ

DIPLOMOVÁ PRÁCE

2020

Anna Šenfildrová

Univerzita Pardubice

Fakulta Filozofická

Josef Zeman (1867 – 1961) osobnost české speciální pedagogiky

Bc. Anna Šenfildrová

Diplomová práce
2020

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2018/2019

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE (projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Bc. Anna Šenfeldrová**
Osobní číslo: **H18405**
Studijní program: **N7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Resocializační pedagogika**
Téma práce: **Josef Zeman (1867-1961) osobnost české speciální pedagogiky**
Zadávající katedra: **Katedra věd o výchově**

Zásady pro vypracování

Diplomová práce Josef Zeman (1867-1961) osobnost české speciální pedagogiky, podává přehled o životě prvorepublikového Josefa Zemana, dále pak o jeho životním díle, které se dá považovat za nadčasové, jelikož předčilo svou dobu a poznatky z tohoto díla se ve speciální pedagogice využívají dodnes. Globálním cílem je sledování snahy Josefa Zemana v oblasti resocializační pedagogiky. Hlavní zásadou pro zpracování diplomové práce je dosažení poznání objektivní reality, tedy minulosti a to pomocí metod používaných u historického výzkumu. Dostupné prameny z archivů, dobové literatury a pozůstalosti Josefa Zemana jsou zpracovány historicko-analytickou metodou. Při práci je využito nejen textových materiálů, ale opírá se i o fotografické záběry.

Rozsah pracovní zprávy:
Rozsah grafických prací:
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**

Seznam doporučené literatury:

-HOLOUŠOVÁ, Drahomíra a Hana PLACHTOVÁ. Život a dílo Josefa Zemana. In: Acta Universitatis Palackianae Olomucensis. Fac. paed. Paedagogica specialis 4. Speciální pedagogika 6. : Praha, Stát.pedag.nakl. 1989. -
KLVAŇOVÁ, Jana. Přínos Josefa Zemana pro spolkový život lidí se zdravotním postižením. Praha, 2012. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze. Pedagogická fakulta.
PAUKOVÁ, Barbora. Přínos Josefa Zemana v oblasti slepeckého hnutí. Praha, 2012. Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze. Pedagogická fakulta. -Úchylná mládež: časopis pro výzkum a výchovu mládeže slabomyslné, hluchoněmé, slepé, mravně vadné a zmrzačené. Praha: Spolek pro péči o slabomyslné v RČS, 1944.
ZEMAN, Josef. Dějiny péče o slabomyslné. Praha: Spolek pro péči o slabomyslné, 1939. Knihovna Úchylné mládeže, Sv.21.

Vedoucí diplomové práce: **prof. PhDr. Karel Rýdl, CSc.**
Katedra věd o výchově

Datum zadání diplomové práce: **31. března 2019**

Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2020**

L.S.

doc. Mgr. Jiří Kubeš, Ph.D.
děkan

Ing. Jaroslav Myslivec, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 29. listopadu 2019

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

V Pardubicích dne: 17. 8. 2020

Bc. Anna Šenfildrová

Poděkování:

Na tomto místě bych v první řadě ráda poděkovala Prof. PhDr. Rýdlovi, CSc. za jeho odborný dohled a vedení mé diplomové práce, za jeho cenné rady a věnovaný čas.

A děkuji své rodině za podporu a za naději, kterou do mě po celou dobu psaní mé diplomové práce vkládala .

ANOTACE

Diplomová práce *Josef Zeman (1867 – 1961) osobnost české speciální pedagogiky*, podává přehled o životě „prvorepublikového“ Josefa Zemana, dále pak o jeho životním díle, které se dá považovat za nadčasové, jelikož předčilo svou dobu a poznatky z tohoto díla se ve speciální pedagogice využívají dodnes. Globálním cílem je sledování snahy Josefa Zemana v oblasti speciální a resocializační pedagogiky.

Hlavní zásadou pro zpracování diplomové práce je dosažení poznání objektivní reality pomocí popisu dat o Josefu Zemanovi a propojení jeho vizí do současnosti.

KLÍČOVÁ SLOVA

Josef Zeman, pedopatologie, úchylná mládež, pomocné školství, nápravná pedagogika, resocializační pedagogika

ANNOTATION

Diploma thesis entitled *Josef Zeman (1867 – 1961) significant character of Czech special pedagogy*, gives an overview about life of „first republic“ Josef Zeman, together about his life work, which can be considered timeless, since it exceeded it's time and knowledge from his work are used even today. Global goal is the monitoring of effort of Josef Zeman in the area of special and resocialization pedagogy.

The main principle for making this diploma thesis is attainment of knowledge of objective reality with the help of Josef Zeman and with connection of his visions to modern times.

KEY WORDS

Josef Zeman, pedopathology, deviant youth, special schooling, remedial education, resocialization pedagogy

ÚVOD	10
1 Josef Zeman	12
1.1 Působení v Náchodě	12
1.2 Působení v Chotěboři.....	13
2 Snahy Josefa Zemana v oblasti speciálního školství	14
2.1 Josef Zeman jakožto inspektor MŠANO	14
2.2 Zákon č. 86 Sb. o pomocných školách	15
2.3 Nápravná pedagogika	16
2.4 Časopis Úchylná mládež.....	16
2.5 Vzdělávání učitelů speciálních škol.....	17
3 Zemanovi črty z pedopatologie	19
3.1 Pedopatologie	19
3.2 Význam pedopatologie	20
3.3 Duševně úchylní	20
3.3.1 Hysterie	21
3.3.2 Nervósa	21
3.3.3 Slabomyslnost.....	21
3.3.4 Děti abnormální	22
3.3.5 Osm zásad péče o děti abnormální.....	22
4 Speciální pedagogika	25
4.1 Cíl speciální pedagogiky.....	25
4.2 Subdisciplíny speciální pedagogiky	26
1. Psychopedie	26
2. Etopedie	26
3. Surdopedie	27
4. Somatopedie.....	27
5. Tyflogedie	27
6. Logopedie	27
5 Mentální postižení	28
Psychopedie.....	28
5.1 Důvody vzniku mentálního postižení	28
Klasifikace etiologických faktorů	28
5.1.1 Dle doby vzniku.....	28
5.1.2 Dle způsobu vzniku.....	29
6 Resocializační pedagogika	30
6.1 Socializace	30
6.2 Pojem resocializace	31
6.3 Resocializační pedagogika jako subdisciplína speciální pedagogiky	31

6.4	Resocializační výchova.....	32
7	Čtyři různé pohledy na metody resocializační pedagogiky	33
7.1	Resocializační metody v pěti paralelních rovinách	33
7.2	Resocializační metody dle výchovného vlivu	33
	Metoda přímého výchovného vlivu.....	33
	Metoda nepřímého výchovného vlivu	33
	Metoda samosprávy vychovávaných jedinců	34
7.3	Resocializační metody používané v každodenní praxi	34
7.3.1	Přesvědčování.....	34
7.3.2	Metoda pozitivních příkladů.....	35
7.3.3	Metoda situační.....	35
7.3.4	Psychodrama.....	36
7.3.5	Metody tvořivé resocializace	37
7.4	Resocializační metoda individuální a skupinová.....	37
7.4.1	Individuální metody resocializace	37
7.4.2	Skupinové metody resocializace	37
8	Zemanův odkaz k dnešku	39
8.1	Zemanův přesah do budoucí speciální pedagogiky a resocializační pedagogiky	39
	ZÁVĚR	47
	Použitá literatura	49
	Sborníky	51
	Zákony.....	51
	Periodika.....	52
	Seznam obrázků.....	53

ÚVOD

Diplomová práce s názvem „Josef Zeman (1867 – 1961) osobnost české speciální pedagogiky“, se zabývá jak již z názvu vyplývá významnou osobností a to nejen, co se týče speciální pedagogiky, ale celkově, bez nadsázky, vší lidskosti. Josef Zeman totiž projevoval globálně velký zájem v oblasti pomoci slabším.

Tato významná česká osobnost stála u prvopočátků speciální pedagogiky 20. století a také se velmi významně zasloužila o její rozvoj. Myšlenky Josefa Zemana, v oblasti speciálně pedagogické problematiky byly natolik nadčasové, že z nich pedagogové a odborníci čerpají dodnes.

Zeman měl dobré organizační schopnosti, což mu umožňovalo skvělé vykonávání funkce na postu okresního školního inspektora, dále inspektora ministerstva školství a národní osvěty. Byl tvůrcem osnov pro speciální školy a také zákona o pomocných školách. Sepsal velmi cenné publikace, překládal a také byl účastníkem spolků věnujících se lidem s postižením. V neposlední řadě nutno zmínit, že Josef Zeman také působil jako učitel na obecných školách. Soustředil se s velkým nasazením na lidi jejichž životní podmínky chtěl zlepšit a také pomáhal dětem „úchylným“. „Úchylné děti“ a „úchylná mládež“ byly v té době ustálené a běžně používané pojmy. Podle současné terminologie se jedná o děti a mládež se speciálními potřebami, ať už z důvodu zdravotního postižení nebo zdravotního, či sociálního znevýhodnění. V práci je rozebrán zákon č. 86 Sb. o pomocných školách ke kterému Josef Zeman přispěl velkým dílem, tento zákon byl velkou revolucí, jelikož naše republika byla prvním státem, který měl stanovené osnovy a standardy pro pomocné školy. Neopomenutelnou částí je také problematika vzdělávání učitelů speciálních škol, kterou Zeman inicioval, tímto zákonem se stanovily úpravy vzdělávání a zkoušek pedagogů, kteří pracovali se slabomyslnou mládeží.

V další části diplomové práce je rozebráno dílo Josefa Zemana: „Zemanovi črty z pedopatologie“, kde se soustřeďuji na definici pedopatologie, její význam a jejími zásadami, pro lepší proniknutí do terminologie, která se za první republiky užívala.

Další velkou kapitolou je nastínění oboru speciální pedagogiky, jelikož to považuji za nutné a neopomenutelné. Josef Zeman totiž byl ve své době protagonistou toho, co dnes nazýváme „speciální pedagogikou“. Tudíž беру jako povinnost zmínit tuto disciplínu v této práci. Je zde uveden cíl speciální pedagogiky a její subdisciplíny jimiž jsou, etopedie, surdopedie, somatopedie, tyflopédie, logopedie a největší prostor má psychopedie zabývající

se mentálním postižením jedince, kde se poukazuje na to, za jakých okolností vzniká, jaké jsou příčiny vzniku, dále pak toto postižení rozřazuje podle doby vzniku a dle způsobu jakým může mentální retardace vzniknout.

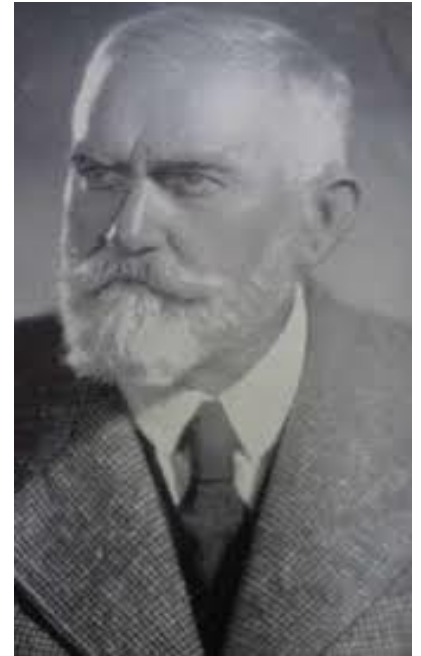
V předposlední části je pozornost věnována resocializační pedagogice, jelikož navazuje jako subdisciplína na speciální pedagogiku a hlavním záměrem je nastínit si oblast resocializační pedagogiky, aby byly jasny všechny fakta, pro lepší vcítění se do problematiky. Tudíž začátkem v této kapitole je představení pojmu socializace, protože právě její neúspěch či dysfunkce zapříčiňuje potřeba nástupu resocializace. Dále byl zvolen popis metod resocializační pedagogiky z více pohledů od různých autorů.

Závěrečná kapitola se nazývá „Zemanův odkaz k dnešku“ zde je snaha poukázání snahy Josefa Zemana právě v oblasti resocializační pedagogiky. Také na poukázání přesahu jeho práce do nynější speciální pedagogiky. Je zde citovaný zákon č. 86 Sb. O pomocném školství, níže je poté komentář, jaké rysy jsou podobné s nynějším zákonem č. 561/2004 Sb. Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon).

1 Josef Zeman

Na úvod je jistě na místě seznámení s životem Josefa Zemana, pedagoga, pedopatologa, zakladatele časopisu Úchylná mládež. Spoluautora učebních osnov a výchovných směrnic pro školy specializované pro mládež úchylnou rok 1928. Spoluautora návrhu na vysokoškolské vzdělání učitelů učiněného roku 1930. Školního inspektora působícího deset let v Chotěboři a dalších jedenáct let ve funkci ústředního inspektora Ministerstva školství a národní osvěty pro pomocné školství. (Vojtko, 2010)

Narodil se 14. října 1867 ve Smiřicích byl nejstarším ze čtyř sourozenců, zde ve Smiřicích navštěvoval obecnou školu, následně měšťanskou školu v Broumově, krátce navštěvoval i reálku v Hradci Králové, z které přestoupil do královéhradeckého učitelského ústavu. Po jeho absolvování nastoupil v roce 1887 jako učitel do Obecné dívčí školy v Náchodě, kde působil až do roku 1909. (Eisová, 1983)

Obrázek 1: Josef Zeman
(Vojtko, 2010, s. 125).

1.1 Působení v Náchodě

Petr Bryksí (1997) uveřejnil k počtě 130. výročí narození inspektora Josefa Zemana článek, který zde cituji: „*Člověk je rozum, vůle a cit. Tedy vychovávat srdce, zušlechtit je, v tom vidím pravé poslání učitelovo. Tato slova si připomněli 9. října 1997 předvečer 130. narození J. Zemana na staroměstském hřbitově v Náchodě učitelé zvláštní školy, která nese jméno tohoto význačného pracovníka v oboru speciální pedagogiky. Velice poutavě a procítěně přiblížila přítomným paní V. Propilková, bývalá učitelka zvláštní školy v Náchodě, život a práci J. Zemana. Právě s Náchodem jsou spojeny začátky Zemanovy pedagogické, ale i speciálně pedagogické činnosti, sem spadají počátky jeho literární činnosti, odtud se datuje jeho orientace na otázky o děti úchylné a na studium pedagogické. V Náchodě si tedy formoval Zeman první předpoklady pro svou pozdější úspěšnou činnost směřující k prospěchu dětí vyžadujících zvláštní péči, přičemž ovšem tehdy ještě nikdo neměl nejmenší tušení, že z těchto začátků se později vyvine tak zásadní práce. Plných šedesát let stačil sledovat vývoj speciální pedagogiky i aktivně do něj zasahovat. Za svůj život napsal 805 odborných publikačních činností statí a článků. Zásluhou Zemana je proto možno plným právem říci, že právě Náchod*

se stal na přelomu 19. a 20. století a zvláště pak v prvním desetiletí nového století svým způsobem kolébkou našeho moderního myšlení speciálně pedagogického.“ (Bryksí,1997, s.2)

1.2 Působení v Chotěboři

Do Chotěboře přišel Josef Zeman v roce 1909, kde nastoupil na funkci okresního školního inspektora. Byl velmi aktivní brzy se zainteresoval do školního i mimoškolního dění. Zabýval se mnohými otázkami jež se týkaly pedagogiky, teorii propojoval s praxí. Publikoval mnoho odborné literatury, přednášel a vyvíjel osvětovou činnost. V roce 1909 se stal okresním školním inspektorem. Po jmenování do funkce prvního inspektora Ministerstva školství a národní osvěty pro speciální školy a ústavy se stal jednou z nejvýraznějších osobností meziválečné speciální pedagogiky v Československu. (Mužáková, 2004)

Největším úkonem který Josef Zeman realizoval, bylo vybudování okresní vychovatelny v Chotěboři. Roku 1909 v lednu se jednalo o zřízení sirotčince a vychovatelny na schůzi konané obecním zastupitelstvem. Tohoto roku přišel do Chotěboře Josef Zeman a podpořil tento zájem, jelikož byl přesvědčen o důležitosti a potřebnosti těchto ústavů. A zasloužil se o vytvoření kuratoria, které mělo zajistit vše důležité pro založení okresní vychovatelny. (Drahošová,1999, s. 10-11)

Avšak po dokončení budovy budoucí vychovatelny v roce 1914 přišla rána pro Zemana zrovna v této době chyběly třídy v místní chotěbořské reálce a tak nakonec okresní zastupitelstvo schválilo prodej objektu obci. Tudíž namísto Zemanovi vychovatelny, získala prostory škola.

Pro Zemana to byla obrovská rána. Toto byl jeden z důvodů proč Zeman Chotěboř opustil. (Zelenka, 1931)

Dalším důvodem byla vzpoura vůči Zemanovi, jež jej chtěla z úřadu sesadit. Označila ho za Rakušáka, dále pak za věrného Masarykovce a dala mu najevo značnou nedůvěru. Celý tento incident byl pozastaven díky jeho kolegovi, tudíž se situace uklidnila. Avšak na Zemanovi se celý tento incident hluboce podepsal, cítil se zahanben a chtěl si sáhnout na život. Díky jeho milující ženě Hedvice tak neučinil. (Doutlík, 1931)

2 Snahy Josefa Zemana v oblasti speciálního školství

2.1 Josef Zeman jakožto inspektor MŠANO

Roku 1919 se stal Josef Zeman inspektorem ministerstva školství a národní osvěty v našem hlavním městě v Praze. O dosazení do funkce se zasloužil pan profesor František Drtina (1861 – 1925). Na ministerstvu školství a národní osvěty působil celých 11 let až do roku 1930, kdy nastal čas odchodu do penze. (Doutlík, 1931)

Na ministerstvu školství měl Zeman příležitost věnovat se potřebám „mládeže úchylné“. „Úchylné děti“ a „úchylná mládež“ byly v té době pojmy, které byly ustálené a běžně se používaly bez pejorativního nádechu. V dnešní době a v současné terminologii se jedná o děti a mládež se speciálními potřebami a to z důvodu zdravotního postižení, zdravotního či sociálního znevýhodnění. (Klvaňová, 2012)

V tomto období se Zemanova cesta propojila s cestou Karla Herforta byl to vztah založený nejen na profesionální úrovni, nebyli jen kolegové, ale i přátelé možná proto společnými silami vykonali spoustu prospěšných činnů právě pro mládež úchylnou. Jak zmiňuje Herfort (1871 – 1940), (1927) Zemanovo působení na tomto poli neznala sice veřejnost, ovšem každý učitel, lékař a právník jenž pečoval o úchylnou mládež ho znal.

Činnost Zemana ve funkci inspektora na MŠANO byla barvitá, zejména se soustředil na další vývoj speciálně pedagogických zařízení. Rozvoj speciálního školství se snažil uvádět vždy do souvislostí s vývojem vědeckého poznání v dané oblasti. Nejvýznamnější je v tomto období bezesporu jeho činorodá účast na rozvoji pomocného školství. Počet pomocných tříd, v době Zemanova působení na ministerstvu, vzrostl hned několikanásobně. (Edelsberger 1967)

Zeman vypracoval v r. 1928 výchovné směrnice a učební osnovy pro školy dětí úchylných. Byly zavedeny výnosem MŠANO ze dne 6. září 1928 na zkušební dobu tří let, ale vydržely až do r. 1948. Učitelé tak získali „konkrétní návod, jaký obsah by mělo mít a jakými učebními plány by se mělo řídit vzdělávání žáků v tomto segmentu školství, a to na úrovni škol mateřských, pomocných a pokračovacích“ (Černá 2008, 58).

2.2 Zákon č. 86 Sb. o pomocných školách

Josef Zeman si uvědomoval nedostatky v oblasti speciálního vzdělávání. K rozvoji pomocného školství významě přispěl zákon č. 86/1929 Sb. o školách pomocných ze dne 24. května 1929. Josef Zeman měl největší zásluhu na prosazení tohoto zákona a na jeho sedmiletých přípravách, tudíž byl tento zákon mnohdy nazýván „lex Zeman“. Tento zákon byl schválen až za devět let po jeho předložení, byl totiž předložen již v roce 1920. (Černá a kol., 2008)

Tento zákon č. 86/1929 Sb. jako první svého druhu, řešil povinnou školní docházku rozumově opožděných dětí. Byl prvním zákonem školským platným na území celé naší republiky. (Holoušová, Plachtová 1990)

Na sklonku 19. století vznikaly zprvu pomocné třídy a vzápětí i samostatné školy. Problémem bylo, že stále ještě většina rodičů zastávala názor, že je hanebné, aby jejich dítě navštěvovalo školu pomocnou. (Titzl, 1997)

Úplně první pomocná třída se v naší zemi vybudovala roku 1896 při škole Jakubské na Starém Městě, zasloužil se o to pedagog Jan Šauer (1845 – 1913). Tyto školy byly určeny dětem, kterým obecná škola nepřinášela příslušné vzdělání, spíše naopak jejich i tak malá míra schopností zakrněla. (Zeman, 1939)

Za vznikem pomocného školství se u nás velkou mírou zasloužily „Čádovy sjezdy“. Josef Zeman na těchto sjezdech přednášel právě o pomocných školách. Doporučil také užitečné poznatky, aby vyučovací hodina byla přizpůsobena potřebám a schopnostem slabomyslných. Preferoval výuku za pomoci her. Doporučil, aby každá třída v pomocné škole měla svůj dvůr, zahradu a dílnu. (Eisová, 1983)

Zeman načerpal inspiraci pro školy pomocné hlavně v zahraničí a byl schopen tyto poznatky aplikovat v praxi, což mu dopomohlo realizovat zákon o pomocných školách. Sám tyto školy navštěvoval a pomáhal ke zkvalitnění výchovy a vzdělání jejich jedinců. Věnoval se nejen dětem na těchto školách, ale i jejich učitelům a veřejnosti, mezi nimiž se snažil šířit ideu pomocného školství. (Doutlík, 1931)

2.3 Nápravná pedagogika

Nápravná pedagogika má za úkol napravit zjištěné vady úchylky a nedostatky. Pro lepší představu dětí je dobré používat nároznou výuku za pomoci různých pomůcek. Nestačí jen obrazy a modely, ale skutečné předměty, které si může dítě osahat.

V praxi by dle Zemana (1928) výuka měla vypadat takto:

- 1.) Vzbudit zájem, ujasňování si představ
- 2.) Vzbudit pozornost
- 3.) Posilování paměti a vnímání
- 4.) Návyk k sebevládě
- 5.) Účelné uspořádané cviky smyslů
- 6.) Ujasňování představ
- 7.) Nápravou mluvy
- 8.) Ruční dovednosti, grafické práce
- 9.) Zušlechťování srdce
- 10.) Vyučováním

2.4 Časopis Úchylná mládež

Časopis Úchylná mládež byl určen pro výzkum a výchovu mládeže slabomyslné, hluchoněmé, zmrzačené, mravně vadné a slepé. Zeman (1930) specifikoval toto vědecké revue jako časopis, který se věnoval výchově a výzkumu dětí úchylných, stmeloval tak pracovníky všech oborů pedopatologie.

Časopis byl založen roku 1924 a jeho redaktory byli Josef Zeman a Karel Herfort. „Nemáme dosud listu, který by přinášel stále vzrůstající poznatky o odchylkách mládeže po stránce psychické i somatické, který by pěstoval všechny obory pedopathologie, jež jsou v tak úzkých stycích vzájemných, který by sjednocoval všechny povolané činitele, zejména lékaře a učitele všech výchovných ústavů a škol pro děti abnormální, zhodnocoval jejich práci, sděloval zkušenosti osvědčených praktiků, vychovával mladé pracovníky a budil zájem veřejnosti pro nezbytnost zmenšovati organizovanou výchovou zástupy lidí závislých a nešťastných.“ (Herfort a Zeman, 1924 s.1) Hlavními redaktory byli tedy Josef Zeman a Karel Herfort později roku 1937 se k nim přidal tajemník ministerstva sociální péče Josef Kettner (1891 – 1943). Josef Kettner o dva roky později již řídil časopis sám. (Zeman, 1939)

redakce časopisu „Úchylná mládež“ - insp. Josef Zeman, vrch. taj. Josef Kettner a univ. prof. MUDr. K. Herfort

Časopis *Úchylná mládež* byl vydáván pod záštitou Spolku pro péči o slabomyslné v Československé republice, vycházel mezi lety 1924 – 1939. Byl vydáván desetkrát do roka a výše předplatného činila 25 Kč, jednotlivá čísla stála 6 Kč. (Vojtko, 2010) Časopis byl mezi čtenáři velice oblíbený, také odborníci jevíli velký zájem o toto periodikum.

2.5 Vzdělávání učitelů speciálních škol

Problematikou vzdělávání učitelů speciálních škol se zabývali hlavně ti, kteří s „úchylnou mládeží“ přímo pracovali v praxi. Hlavním iniciátorem vzdělávání učitelstva speciálních škol byl Josef Zeman, který navrhl *úpravu vzdělávání a zkoušek učitelů škol speciálních z roku 1931*. Stále zdůrazňoval, jak je důležitá příprava pedagogů, kteří pracují s úchylnou mládeží.

Podle jeho názoru by měl každý učitel nejprve poznat školu pro úchylné děti, před tím, než začne učit na škole obecné. Jelikož se tak naučí trpělivosti a bude lépe využívat prostředky a metody vyučování. Zeman zdůrazňoval další vzdělávání pedagogů a to tak, že by všichni pedagogové měli být seznámeni s principy pedopatologie (Zemanovo pojetí pedopatologie vycházelo ze sjednocení nápravné pedagogiky slabomyslných, těžce vychovatelných, hluchoněmých, nevidomých a tělesně vadných. (Holoušová, Plachtová 1990)

Bohužel ve vzdělání pedagogů jsme jako stát nedosáhli úspěchů a kvalit jako například Poláci či Jugoslávci. Jelikož naši učitelé se museli spokojit jen s konáním občanských kurzů. Avšak nebojácný a do všeho odhodlaný Josef Zeman považoval toto nedostačující vzdělání za nemyslitelné, proto chtěl pro pedagogy zajistit odpovídající vzdělání, podobných kvalit jako dosahovalo například Rusko, Jugoslávie, Dánsko, Švýcarsko, Švédsko, odkud pocházela řada uznávaných institucí a ústavů. Josef Zeman začal postupně tuto inovativní myšlenku krok za krokem realizovat. A to výměnnými pobyty právě s Jugoslávií (Zeman, 1946a).

Jako motivaci k poznání cizích zemí použil i časopis Úchylná mládež, kde podával informace a zprávy o jejich metodách, pomůckách, odborné literatuře, technickém vybavení a o osobnostech významných pro pedopatologii. Učitelé měli za úkol kopírovat poznatky ze zahraničí, ale svým kritickým názorem vždy posoudit a zhodnotit pozitivní i negativní stránky pedagogiky zahraniční. Těšit nás tehdy mohly zprávy o uznání naší pedopatologie v zahraničí. Čest nám prokázali i hrdí Němci (Zeman, 1946a).

Jelikož, ale stále Zeman viděl nedostatky ve vzdělávání pedagogů, rozhodl se pro založení pedopatologické školy speciálně pro učitelé úchylných dětí, vypracoval návrh pro úpravu vzdělání a učitelských zkoušek, jenž měl sloužit jako podklad pro ministerská jednání. Škola měla mít dvousemestrální výuku s rozsahem 25 – 29 hodin týdně v každém semestru, mezi předměty měla patřit, pedopsychologie a sociologie dítěte, fonetika, anatomie, dějiny pedopatologie metodika vyučování na školách, atd. Jejich součástí by byly i pravidelné hospitace v ústavech, pomocných školách. Pedopatologická škola měla přijímat zhruba 40 pedagogů. Předpoklady pro přijetí byly následující: učitelé nesměli být starší než třicet let a museli mít za sebou nejméně tříletou praxi. Ti kteří byli přijati, měli dokonce právo na placenou dovolenou, což byl jistě obdivuhodný benefit. Ministerstvo mělo rozhodnout, zda uchazeči získají odbornost pro každou speciální školu nebo pouze pro jeden vybraný pedopatologický obor.

Zeman se samozřejmě spíše přikláněl k širší variantě obsahu, ta mu více vyhovovala. Ovšem zvítězila varianta kratšího zaměření. (Černá a kol., 2008)

3 Zemanovi črty z pedopatologie

3.1 Pedopatologie

Vojtko (2010) uvádí, že pedopatologie je nauka o duševních a tělesných vadách, úchylnkách a nedostacích mládeže. Předmětem pedopatologie je tedy ztráta nebo nápadně poškozený zrak či sluch. Choroby očí, sluchu, dále choroby duševní, jedinec rozumově opožděný, mravní narušenost, nezvladatelnost dětí, vady tělesného vývoje, poruchy řeči a zmrzačení.

Abychom pochopili souvislosti mezi dobou minulou a současností, musíme si vymezit pojmy z doby tehdejší a doby současné. K tomu nám poslouží přehledná tabulka.

Tabulka 1 – Odlišnosti ve speciálně pedagogické terminologii v minulosti a v současnosti

Minulost	Současnost
úchylní,abnormální	handicapovaní
slabomyslní	mentálně handicapovaní
mravně vadní	obtížně vychovatelní
hluchoněmí	neslyšící
slepí,slepi	nevidomí
mrzáci, zmrzačení	tělesně handicapovaní

V meziválečném období byla v českých zemích speciální pedagogika označována jako pedopatologie. Zeman ji definuje jako nauku o úchylných dětech, zmiňuje že v pedopatologii máme na mysli nejprve úchylnky na první pohled viditelné, řadíme sem tedy hluchoněmé, nevidomé, slabomyslné, zpustlé a zmrzačené. (Zeman, 1928)

Nyní si uvedeme klasifikaci skupin dětí a mládeže na něž se pedopatologie zaměřuje:

1. *Děti neplnomyslné* – zde se jedná o děti hluché, němé, hluchoněmé, značně nedoslýchavé, nevidomé, velmi krátkozraké, hluché a současně slepé, slepých a zároveň hluchoněmých, neplnomyslných a přitom slabomyslných nebo zmrzačených.
2. *Děti duševně úchylné* – duševně nemocné, duševně slabé, slabomyslné, mravně vadné, mravně narušené mravně ohrožené.
3. *Tělesně zmrzačené* – neduživé, tuberkulózní (Zeman, 1928, s. 8)

3.2 Význam pedopatologie

Dle Josef Zeman (1928) vyplývá z pozorování, že v pedopatologii máme na mysli nejprve úchytky bezesporu viditelné, na první pohled patrné, které se výrazně liší od průměru normálních dětí. Jedná se tedy o děti nevidomé, hluchoněmé, slabomyslné, zmrzačené a zpustlé. Zeman byl proto, aby učitelé, kteří učí na obecných školách zkusili pracovat s dětmi úchylnými, jelikož si myslel, že by tyto zkušenosti vyplývající z výuky těchto dětí, byly pro ně přínosné. Věda jedna je většinou propojená jinými slovy kombinovaná s jinými vědními disciplínami, proto pro učitele dětí úchylných vyplývá spousta směrnic a zásad.

3.3 Duševně úchylní

Již jsme si ujasnili termín pedopatologie. Nyní přestoupíme k prvnímu objektu pedopatologie, kde se jedná o děti duševně úchylné.

Každý jedinec je osobností, tato jeho osobnost se skládá z intelektu, citu a vůle. Tyto tři funkce by měly být v souladu. Pokud nalezneme nesoulad jedné funkce s druhou nebo snížení dění duševního jedná se o úchytku. Úchytky je obecně charakterizována jako odklon od normálu, což dle Zemana znamená měřiti míru výkyvu. Avšak tento úkon měření je do značné míry dosti problematický, jedná se o jakousi bezhraničnost, jelikož to, co se zdá býti normální, může tiše přejít v dění úchylné, takže je velice náročné rozeznat a definovat to, co je již úchylné a co je ještě v normě. (Zeman, 1928)

Zeman (1928) v knize rozebírá z doktorského nikoli psychologického hlediska k tomu využívá poznatky dvou doktorů z praxe. Profesora Dr. Krejčího a Doktora Düringa, jelikož lékaři dělí duševní choroby na jiném principu, oproti psychologům.

Profesor doktor Krejčí in (Zeman, 1928) dělí duševní abnormality na okamžité a trvalé. Okamžitými jsou všechny afekty, nepravidelnost vnímání, iluze a halucinace. Trvalé, ty které trvají delší dobu nebo jsou neodstranitelné jsou choroby duševní, psychosy.

Doktor Düring in (Zeman, 1928) řeší příčinu choroby:

Alkoholismus – i mírné, ale pravidelné požívání alkoholu škodí. Zlozvyk matek kojících nebo kojných pijících alkohol, aby dítě spalo či aby měla kojící více mléka to však velice neblaze odnáší dítě, křečemi a jinou chorobou.

Poškození plodu v těle matky – to může zapříčinit námaha, úrazem, porod pomocí kleští.

Sociální poměry – které vzbuzují strach, úzkost o živobytí nebo nemanželský porod

3.3.1 Hysterie

Podstata hysterie tkví ve zvýšené vnímavosti. Další kategorií je vliv prostředí, jelikož jeho složky dítě vnímá a zpracovává svou fantazií, celým svým já, působí nejvíc na duševní utváření. Jestliže prostředí je v rozporu s jeho vysněnou představou dostavuje se vnitřní konflikt, disharmonie, projev zvaný hysterie. U dospělých jde o rozpor mezi chtěním a nutností a řádem, projevuje se vzrušením a záchvatem spojený s fyziologickou změnou, tváře blednou, vyraší pot dostavuje se zvracení, člověk může upadnout do bezvědomí. Dříve si odborníci mysleli, že hysterie je výhradně vyskytující se u žen. Neprávem i muži jsou hysteričtí. (Zeman, 1928)

3.3.2 Nervósa

Nervósní člověk reaguje, byť i na běžné podněty vnějšího světa nepřirozeně až přecitlivěle. Na rozdíl od hysterika trpí častou únavou a přecitlivělostí, slabostí a je nervově labilní. Život ve velkoměstě, přepracovanost, nezdary, nesprávná volba povolání, všechny tyto faktory vysilují nervy. Nervósu spatříme spíše u dospělých nežli u dětí a spíše ve městě než na venkově. Ale ani dítě jí nebývá ušetřeno, například když nestíhá přijít včas do školy, nenasnídá se nebo u veřejného vystoupení či zkoušky. I nerozumná výchova zesiluje v dítěti pocity nervozity. Když chtějí, aby jejich dítě vynikalo například ve hře na klavír, vynikalo v cizí řeči, dítě se vlivem nervozity nevyspí má divoké sny, vstává mdlé. Jediným lékem proti nervóse je klid. Kupříkladu k dnešní uspěchané době je to dost problematické, jelikož lidé žijí velmi hektickým a uspěchaným stylem života. (Zeman, 1928)

3.3.3 Slabomyslnost

Slabomyslným myslíme někoho, kdo působením chorob uvázl v nějakém stádiu svého duševního vývoje. Od té doby, co uvázl v tomto bodě buď vůbec nepokračoval v dalším vývoji nebo se nedokázal přizpůsobit. Alespoň ne tak jako jeho vrstevníci. Slabomyslnost dělíme na dva stupně podle míry samostatnosti v praktickém životě, prvním stupněm je zakrnělost (idiot), druhým je pak imbecilita. (Vojtko, 2010)

3.3.4 Děti abnormální

Slovem abnormální označujeme děti jejichž vývoj duševní nebo fyzický je zpožděn nebo poškozen, tudíž se jejich vývoj odchyluje od vývoje průměrného. Avšak průměr vývoje těla ani ducha není matematicky prokazatelný, není přesný. Nehledě na to, že dítě normální či průměrné je v obecných školách jen fiktivní profil. Abychom dítě mohli nazvat abnormálním, musí splňovat zjevnou úchytku, odlišnou od obyčejných znaků tělesných a duševních. (Vojtko, 2010)

Vojtko (2010, s. 85) uvádí znaky tyto abnormality:

- a) zbavené zraku, sluchu nebo řeči
- b) s nízkými rozumovými schopnostmi
- c) se zvrácenou soudností
- d) tělesnou vadou
- e) mravní tupostí
- f) nevidomé hluché hluchoněmé, nedoslýchavé
- g) slabomyslné
- h) epileptické
- i) psychopatické
- j) hysterické
- k) mravně narušené
- l) s vadou řeči a děti
- m) zmrzačené

3.3.5 Osm zásad péče o děti abnormální

Zeman (1928) se v knize Črty z pedopatologie zabývá osmi zásadami:

- a) První a nejdůležitější zásada tkví v tom, aby se ve výchově dětí abnormálních věnovala **zásadní péče tělesnému vývoji**. Zde poukazuje na rozdíly mezi dětmi normálními a abnormálními. Například, dítě se vykřičí tím zvyšuje kapacitu plic, jelikož si hraje živě, tak nabývá odvahy, zesiluje svaly, jak běhá. V opozici jsou děti slabomyslné, ty jen tupě stojí a dítě nevidomé sedí někde v koutku, kvůli matčině strachu, aby její dítě nepřišlo k úrazu. Tyto děti přicházeli do ústavů povětšinou s ochablými svaly a chyběly jim zcela normální schopnosti a dovednosti.

- b) Tělesnou chorobou jsou zasaženy a mění se i duševní funkce. Organismus, který je nějakým způsobem oslabený nedovoluje vždycky rozvinout dostatek energie psychické z tohoto důvodu se dostavuje ospalost a na ni navazuje nepozornost, lenost, lhostejnost a pohodlnost. Je tedy úkolem vychovatele **zvyšovat úroveň inteligence a myslet u toho i na sféru citovou a volní.**
- c) Velkou výhodou pro učitele je, když pochyťtí obraz duše chovancovi. Když vstupuje dítě do ústavu, měl by si učitel v první řadě pozorováním udělat obraz o psychice dítěte. Do ruky sic dostává somatologické vyšetření dítěte a mnohdy ani to ne. Ale nemá psychogramu, jelikož ještě nebyly zřízeny pozorovny, kterou by prošlo dítě ještě před nástupem do ústavu. Je tedy nad míru nutné, aby si učitelé abnormálních dětí dělali **zápisy o žákově nápadnějším projevu**, byť jen příležitostně i tak mohou být přínosné pro další pokroky v práci s žáky.
- d) **Způsob výchovy je do značné míry ovlivněn místem, časem a celkové organizací výchovného ústavu.** Velká část dětí a mládeže úchylných jsou vychovávány v internátech. Pro tyto děti je umístění v internátech nezbytně nutné. Jedná se o děti nevidomé, idiotické, těžce zmrzačené. Pro hluchoněmé a mravně vadné děti je jen za jistých okolností internát nepostradatelný. Pro děti úchylné je důležitá interakce s dětmi normálními, jelikož jim to ukazuje fungování života mimo ústav.
- e) Další odlišnou metodou je **metoda individuální.** Tato zásada je běžně platná i na normální obecných školách, avšak není tajemstvím, že na běžných školách se tato metoda nevyužívá. Individuální výchova upravuje chovancům zvláštní životosprávu, ústavní místnosti a kázeňské prostředky. Individuálnost v tomto případě neznamená vychovat jedince pro sebe sama naopak uzpůsobit ho tak, aby byl platnou součástí společnosti, ve smyslu uživení se a nebýt lidem na obtíž.
- f) **Tělesný trest bitím** je z každé speciální školy **vyloučen** z důvodů zdravotních a etických. Schopný vychovatel najde jiný způsob, který se dotkne chovancova svědomí a sám pochopí, že se provinil a uznal to, že je nutná náprava, takže se vychovává trpělivostí nikoli bitím. Jelikož děti jsou většinou v ústavech přes povinnou školní docházku začínají se dostavovat změny ve fyziologických a psychických procesech, jinými slovy dospívání. S tímto obdobím přichází změny vztahu mezi vychovatelem a jedincem. Což znamená, že přibývá více důvěrnosti, ale i ostražitosti.
- g) Výchovou školní a vyučováním na školách speciálních není péče o děti úchylné skončena, naopak po ukončení školní docházky je největším dilematem „kam s abnormálním dítětem.“ Je to velice těžká situace pro rodiče, když mají rozhodnout o

budoucnosti svého dítěte. Živnostníci, řemeslníci a obchodníci, měli dost praktikantů z řad normálních dětí.

- h) Učitelé dětí úchylných rádi vstupují do organizací, které si vzaly na bedra pomoc a ochranu mladistvých osob závislých. **Na učitelé, kteří učí tuto kategorii dětí se kladou mnohem větší požadavky, než na učitelé běžných národních škol.** Zeman nemá rád, když někdo křivdí učitelům na pomocných školách, někdo má totiž mylnou představu o tom, jak výuka probíhá, laická veřejnost si například myslí, že je to v leccem jednodušší, že si tito učitelé s dětmi jen hrají. Toto je nepravdivé tvrzení, mnohdy a skoro vždy je výuka abnormálních dětí složitější a náročnější. Jsou s dětmi i mimo vyučování, jakožto vychovatelé na internátu z důvodu doplnění pracovních hodin. Tito učitelé musí plnit speciální zkoušky, a navíc musí mít i hlubší poznatky z oblasti psychologie. (Zeman, 1928, s. 16-27)

I zde u těchto zásad pro učitele speciálních škol, které inicioval Josef Zeman, si můžeme všimnout nadčasových a pokrokových názorů na danou problematiku. Je to až dechberoucí, jak jsou tyto směrnice i v současnosti aktuální. Různé specifické rysy sedí i na dnešní zrychlenou dobu. Ale v podstatě se nic moc nemění, takové děti mezi námi byly jsou a budou a jde právě o to, aby se jejich výuky ujali dobře připravení odborníci, kteří se dokážou vcítit do vnímání jakkoli abnormální dítěte, umění pracovat s takovými dětmi, věnovat se jim, tak aby to pozitivně naplňovalo i speciálního pedagoga. Toto povolání by se mělo brát spíše jako poslání.

4 Speciální pedagogika

Jelikož v této diplomové práci je věnována pozornost Josefu Zemanovi, který se zasloužil o položení základního kamene speciální pedagogiky, myslím si, že by bylo vhodné definovat si stručně obor speciální pedagogiky a její cíle.

Můžeme si všimnout, že jsou rysy minulosti, co se týče pedopatologie a současnosti, speciální pedagogiky dosti propojené. V tom vidím právě velice nadčasové myšlenky Josefa Zemana, jelikož až dodnes můžeme čerpat poznatky z jeho bibliografie, pro ujasnění si všech souvislostí v tomto bohatém pedagogickém odvětví a to ve speciální pedagogice.

Slowík (2007) definuje speciální pedagogiku jako disciplínu orientovanou na výchovu a vzdělávání, jde zde i o osobnostní rozvoj člověka nějakým způsobem znevýhodněného. Cílem je dosáhnout, co největší sociální integrace, jak ve společenském, tak pracovním životě.

Pipeková (2006) definuje speciální pedagogiku v užším slova smyslu, jako vědu o zákonitostech speciální výchovy a speciálního vzdělávání jedince znevýhodněného, který vyžaduje při vzdělávání speciálně pedagogický přístup. Vyžaduje podporu při společenském a pracovním uplatnění.

4.1 Cíl speciální pedagogiky

Jde o dosažení co možná nejvyšší míry socializace jedince znevýhodněného a to s ohledem na charakter (rozsah a závažnost) znevýhodnění. Socializace v životě s vrstevníky a potažmo celou společností a co nejlepší pracovní uplatnění vzhledem k možnostem. (Fischer, Škoda, 2008) Dalším dílčím cílem je osvěta, výchova a vzdělání intaktní části společnosti k lidem s nějakým druhem postižení. (Slowík, 2007)

Když se zamyslím, nemohu si pomoci, ale je jasné, že Josef Zeman zasahoval již tehdy do spousty oblastí současné speciální pedagogiky. Když použijeme nynější terminologii tak jde o oblast podpory jedinců se speciálními potřebami. Jeho aktivity byly vždy podpořeny snahou o zkvalitnění podmínek pro důstojný život osob zdravotně a sociálně vyloučených. Za cíl si vždy kladl těmto lidem umožnit maximální možnou míru uplatnění v praktickém životě. Toho chtěl dosáhnout hlavně individuálním přístupem, aby měl jedinec možnost plně rozvíjet své schopnosti.

4.2 Subdisciplíny speciální pedagogiky

Jelikož je značné množství jednotlivých druhů handicapů, které vyžadují specifické formy výchovy a vzdělávání, to vyžadovalo, že se v rámci speciální pedagogiky vytvořily určité subdisciplíny.

Sovákovo členění speciální pedagogiky tedy rozlišuje (Sovák, 1980, s. 19):

- **Vady a poruchy duševní:**
 - psychopedie (psyché = duše) – zabývá se rozumovými nedostatky lidí;
 - etopedie (ethos = mrav) – věnuje se obtížně vychovatelným osobám.
- **Vady a poruchy smyslové:**
 - logopedie (logos = řeč) – zaměřuje se na osoby s poruchami sluchu a řeči;
 - tyflogopedie (tyflos = slepý) – studuje osoby s poruchami zraku.
- **Vady a poruchy tělesné:**
 - somatopedie (soma = tělo) – zabývá se osobami s poruchami hybnosti.

1. **Psychopedie** se zabývá jedincem s mentálním postižením viz. níže

Valenta a kol. (2012) uvádí, že podle mezinárodní klasifikace nemocí, revize 10. (dále MKN – 10) se mentální retardace dělí do následujících kategorií:

- F 70 Lehká mentální retardace (debilita), pásmo IQ 50-59;
- F 71 Středně těžká mentální retardace (imbecilita), pásmo IQ 35-49;
- F 72 Těžká mentální retardace (idiocie), pásmo IQ 20-34;
- F 73 Hluboká mentální retardace (idiocie), pásmo IQ 0-19;
- F 78 Jiná mentální retardace;
- F 79 Neurčená mentální retardace.

2. **Etopedie** se zabývá jedincem s poruchou chování, dále se zabývá mravním narušením a problémy v sociálních vztazích. Dělí se na tři podskupiny.

disociální chování – nepřiměřené, nespolečenské chování, které je možné zvládnout běžnými pedagogickými postupy (např. zlozvyky, vzdorovitost, negativismus, lež)

asociální chování – porušování společenských norem, které intenzitou nemusí překračovat právní předpisy (např. záškoláctví, útěky, závislostní chování)

antisociální chování – protispolečenské chování, zaměřené proti společnosti a druhým lidem, porušování platných zákonů, kriminalita (např. krádeže, loupeže, vandalství, sexuální delikty, zabití, vraždy, vystupňované násilí) (Slowík, 2007)

3. **Surdopedie** se zabývá osobami s poruchami sluchu, můžeme ji dělit podle období vzniku na *vrozené* (geneticky podmíněné, kongenitálně získané) a *získané* (před fixací řeči do 6. roku života, po fixaci řeči).
4. **Somatopedie** obrací pozornost k jedinci s tělesným postižením, mnohdy i s omezením hybnosti
5. **Tyflopédie** se zaměřuje na jedince s poruchami v oblasti zraku, terminologie není ustálená, můžeme se setkat s pojmy jako oftalmopedie, optopedie, slabozrakost, nevidomost nebo praktická nevidomost
6. **Logopedie** subdisciplína zabývající se osobami s poruchami řeči. Narušené komunikační schopnosti můžeme rozdělit do kategorií: opožděný vývoj řeči, dysfázie (vývojová nemluvnost), afázie (získaná orgánová nemluvnost), mutismus (získaná neurotická nemluvnost), dyslalie (narušení článkování řeči), rinolalie (narušení zvuku řeči), dysfonie (poruchy hlasu), balbuties (narušení plynulosti řeči), dyslexie (narušení grafické stránky řeči), symptomatické poruchy řeči a kombinované vady řeči (Krhutová, 64)

5 Mentální postižení

Psychopedie tak se označuje pedagogika osob s mentálním postižením, je jednou ze speciálně pedagogických disciplín. Zabývá se edukací osob s mentálním, ale i jiným duševním postižením. Využívá poznatků z vědních oborů jako jsou psychologie, obecná pedagogika, medicína a dalších společenských věd. (Pipeková, J. 2004).

5.1 Důvody vzniku mentálního postižení

Vznik mentálního postižení nemá téměř nikdy jednu příčinu, ale jedná se o souhru více faktorů.

Klasifikace etiologických faktorů dle (Černá, M. 2008, s. 85):

- Příčiny endogenní (genetické, dědičné) dělíme na:
 - dávné – způsobené spontánní mutací v zárodečných buňkách
 - čerstvé – spontánní mutace
- Příčiny exogenní (vzniklé vlivem prostředí):
 - vzniklé v raném těhotenství při poškození oplozeného vajíčka
 - vzniklé v pozdním těhotenství např. špatnou výživou nebo inkompabilitou
 - intranatální při abnormálním porodu
 - postnatální při nemoci či nepříznivém vlivu výchovy nebo úrazu v dětství

5.1.1 Dle doby vzniku

- Prenatální
 - vlivy dědičné – tzv. familiární mentální postižení
 - genové mutace aberace – např. Downův syndrom
 - biologické faktory – onemocnění matky v době těhotenství např. toxoplasmóza, alkoholismus, špatná výživa
 - rentgenové záření čili chemické faktory
 - úrazy během těhotenství, jakožto fyzické faktory
- Perinatální
 - organické poškození mozku během porodu
 - mechanický defekt mozku např. při klešťovém porodu
 - hypoxie – neboli nadměrné množství kyslíku v inkubátoru novorozence
 - asfyxie – nedostatek kyslíku při porodu způsobující dušení novorozence
 - u předčasného porodu, kdy je plod nedonošený

- těžká novorozenecká žloutenka
- Postnatální
 - klíšťová encefalitida, meningitida či meningocefalitida, způsobující zánět mozku
 - traumata, nádorové onemocnění a krvácení do mozku - mechanické vlivy
 - sociální faktory vznikající v nepodnětném prostředí se projevují jako sensorická, citová a sociální deprivace (Valenta, M., Müller, O. 2009).

5.1.2 Dle způsobu vzniku

- **Vrozené** mentální postižení vyznačující se v období prenatálním, perinatálním nebo postnatálním a to cca do druhého roku života dítěte, je propojeno s odchýlnou strukturou zapříčiněné poškozením nebo případně vývojem nervového systému
- **Získané** mentální postižení se nazývá **demence**. Demence je proces zastavení postupně pak úplného rozpadu normálního mentálního vývoje po 2. roce života. Příčinou je například zánět mozku, zánět mozkových blan, degenerační onemocnění mozku, intoxikaci nebo poruchy metabolismu.

Sociálně podmíněnému mentálnímu postižení se dříve říkalo, pseudooligofrenie, sociální debilita či zdánlivá mentální retardace. Jelikož se o mentální postižení nejedná. Příčinou tohoto sociálně podmíněného mentálního postižení je vliv vnějšího prostředí, takže nejde o poškození centrální nervové soustavy, jde o to, že jedinec není dostatečně stimulován podněty je psychicky deprivován či výchovně zanedbáván. (Bazalová, B. 2006).

6 Resocializační pedagogika

Abychom pronikli do hloubky dané problematiky, musíme začít od začátku, proto si v této kapitole nejprve probereme socializaci, jelikož právě ona je většinou „kamenem úrazu“, jelikož zda selže socializace, je disfunkční měla by nastoupit resocializace potažmo resocializační pedagogika/výchova.

6.1 Socializace

Socializace je proces celoživotní, vzniká narozením a končí smrtí. Člověk si díky ní osvojuje kulturu a formuje se jako individuální bytost. V podstatě můžeme říct, že se jedná o začleňování jedince do sítě společenských vztahů a postupně si vytváří vazby s jinými lidmi. Na socializaci má vliv výchova a prostředí. Socializace je interakční proces, jelikož se jedinec jakožto biologická bytost a učí žít „mezi lidmi“. Cílem tohoto procesu je tedy umění žít s druhými lidmi, komunikovat s nimi a kooperovat. (Knotová, 2004)

Tento proces je ovlivňován mnoha faktory není přímočarý. Škoviera (2018) uvádí tři specifické fáze v rámci procesu socializace:

- Primární, což se období od narození po vstup do školy
- Sekundární, kde se jedná o období od vstupu do školy po adolescenci
- Terciální období se týká adolescence a dospělosti

Uvažovat se však dá i o čtvrtém období, který se vztahuje k seniorskému věku, jelikož tento věk je spojen s řadou nových socializačních výzev. Jedná se o odchod ze zaměstnání a organizace spousty volného času, dále pak o zhoršený zdravotní stav až po úmrtí životního partnera. Tuto socializaci bychom mohli nazvat jako kvartární. (Škoviera, 2018)

6.2 Pojem resocializace

Resocializace je určitou funkcí výchovy, která slouží k odstraňování výchovných obtíží, jež bývají zapříčiněny psychickým stavem osoby vychovávaného.

Resocializace je v podstatě protiklad pojmu socializace. Poněvadž socializaci chápeme jako přirozený průběh života jedince, jakožto jeho celoživotní biologické, psychické a sociální zrání. Dobře socializovaný člověk chápe a účastní se na vymezení norem a přejímá role budoucí například pomocí přípravy na rodinný život. Neúspěšná socializace je vnímána jako problém jak pro samotného jedince, jelikož mu hrozí sociální vyloučení, tak i pro společnost z kontextu sociální deviace. Resocializace je naopak definována jako složitý proces nápravy a změny neuspokojivé socializace. U procesu resocializace se předpokládá, že u jedince k socializaci došlo, již se setkal se sociálními normami a hodnotami. Avšak tyto normy daného jedince nebyly souladu s těmi, které uznává většina společnosti. Je to dáno tím, že jedinec si tyto normy často osvojoval prostřednictvím nějaké sociální interakce, ke které docházelo uvnitř skupiny, ke které patřil. A systém hodnot této skupiny se odlišoval od hodnot, které přijímala a akceptovala většinová společnost. Dle Škovieri (2018) můžeme říct, že, když mluvíme o resocializaci, tak socializace nebyla funkční, ale disfunkční.

6.3 Resocializační pedagogika jako subdisciplína speciální pedagogiky

Ve speciální pedagogice jsou stále nové a nové inovace, tyto permanentní inovace vedou k novému smyslu a významu. I přes tyto inovace jsou ve speciální pedagogice odborná témata, ve kterých se inovativní přístupy tak intenzivně nerozvíjeli tak jako v jiných oblastech. Konkrétně se jedná o problematiku nápravy sociálně patologických jevů problematiku poruch chování, etopedickou problematiku u jedinců nebo také o oblast penologickou. Jinými slovy jde o moderní a prakticky nově rozvíjející se pedagogickou disciplínu, hovoříme zde o **resocializační pedagogice**. (Mühlpachr, 2019)

Resocializační pedagogika je v České republice známá hlavně díky knize (Czapów, 1981) Resocializační pedagogika. Tato publikace je považována jako první apriori komplexní učebnici, která popisuje resocializační pedagogiku, jako samostatnou aplikovanou pedagogickou disciplínu, jelikož je zde charakterizován předmět, metody působení, cílová skupina a také vztah mezi ostatními vědními disciplínami. Tuto disciplínu formují autoři zejména ve druhé polovině minulého století, jedná se o autory Czeslawa Czapówa a Stanisława Jedlewskiego.

6.4 Resocializační výchova

Resocializační výchovu můžeme chápat jakožto překonávání určitých negativních postojů jedinců v procesu výchovy ke konkrétnímu souboru pravidel a norem, které jsou určeny povinnostmi a právy. Tudiž cílem tohoto působení je postupné odstraňování relativně trvalých negativních postojů ke společenskému očekávání, obzvlášť aspektů týkajících se určitých vztahů jedince ke konkrétnímu společenskému prostředí, jehož výsledkem jeho dosavadního působení a sociální zkušenosti. V podstatě jde o to, že se jedná o špatný průběh a určité nedostatky v dosavadním procesu socializace. (Czapów, Jedlewski, 1971)

7 Čtyři různé pohledy na metody resocializační pedagogiky

7.1 Resocializační metody v pěti paralelních rovinách

Albín Škoviera (2018, str. 80-81) ve své knize Resocializační pedagogika kontexty a trendy uvádí pět metod resocializační pedagogiky, které zde uvedu:

1. **Regulačně - korektivní metoda** – zde by měl být uplatňován režim ne ve smyslu nesvobody, ale nastolení řádu, jde o denní rytmus. Směřují od výchovy k sebevýchově, dále pak od vnější regulace k samoregulaci neboli k sebeřízení.
2. **Kreativní a sebepoznávací metody** – zde jde o propojení nových zážitků, zkušeností a tvůrčích aktivit. Jedinec se učí přijímat otevřenost druhých lidí, tudíž si budují vzájemnou důvěru. Tyto aktivity směřují jedince k hlubšímu sebepoznání a sebereflexi.
3. upevňují skupinovou soudržnost a na základě toho se buduje individuální a skupinová identita.
4. **Metody posilování reziliencie a fixace chování** – zaměřuje se na fungování jednotlivce v ne zcela bezpečném prostředí, vedou ho citlivosti při přijímání osobních hranic, dále je pak veden k pozitivním změnám ve vnímání sama sebe.
5. **Metody reintegrace a readaptace do původního prostředí** – tato metoda připravuje prostředí na jeho plné přijetí. (Škoviera, 2018, s. 80-81)

7.2 Resocializační metody dle výchovného vlivu

Jůzl (2012) dělí metody resocializační pedagogiky na 3 metody, dle výchovného vlivu:

Metoda přímého výchovného vlivu, sem patří zejména přesvědčování, předkládání návrhů, uvádění osobní příkladů, vyjadřování nesouhlasu či souhlasu, uvědomování a přesvědčování, vyjádření vlastního názoru, nácvik a návyk. V těchto metodách je přímá komunikace právě mezi osobou vychovávající a vychovávaným.

Metoda nepřímého výchovného vlivu, což je například pozitivní a negativní posílení, uvědomování důsledků chování skupina metod situačního vlivu, pozitivní a negativní posílení, uvědomování důsledků chování, instruování, organizování zkušeností, prvky sociotechnické a trénink. Tyto metody obsahují rozdílné formy a druhy, které lze označit za sociotechnické a kulturní vzory.

Metoda samosprávy vychovávaných jedinců, kde užití v praxi naráží na mnoho překážek spojených například s trestní a civilní odpovědností vychovatele, resocializační institucí či organizačním řešením. Z tohoto důvodu se častěji zavádějí do praxe prvky samosprávy, která řídí činnost prostřednictvím reprezentace výchovných skupin s formální organizační strukturou. (Jůzl, 2012, s. 72-73)

7.3 Resocializační metody používané v každodenní praxi

Stankowski (2004) uvádí metody používané v každodenní výchovné práci bez sebevětších problémů a bez nedosažitelného příslušenství jsou jimi:

7.3.1 Přesvědčování

Tato technika využívá apriori metodu komunikace. Účinná je tehdy, pokud dojde k pozitivní interakci. Aby k tomu došlo, je zapotřebí zapůsobit. Lze se zaměřit na poznání zájmů, potřeb, způsobu myšlení, dosavadní zkušenosti vychovávaného. Úspěch také závisí na argumentaci, komunikativnosti, atraktivitě a jednoznačnosti v hodnotách. V praxi má větší úspěšnost předávání informací jedinci, než rozhodné negování názorů či zesměšňování. Toto se děje proto, že mezi sociálně nepřizpůsobivými jedinci je značná část duševně postižených jedinců, kteří jsou vychováváni, dále tito jedinci mají nedostatečné všeobecné znalosti. Posledním cílem této metody je vstřípení pomocí eliminace trvalých názorů o zásadách přesvědčení. V přesvědčení lze užívat také sugesci, která ponechává jedinci dostatečný prostor pro promyšlení a utvoření vhodného emocionálně-motivačního svazku.

Metoda překonávání je metoda, která usměrňuje aktivitu vychovávaného jedince. Jako další metodu můžeme zmínit například předvídání rozhodnutí či výchovné poradenství. (Jůzl, 2012, s. 73-74)

7.3.2 Metoda pozitivních příkladů

Metoda podporuje aktivitu vychovávaného jedince stejně jako metoda organizování zkušeností, působení na disciplínu či metoda osobního vlivu, kterou lze chápat jako variantu pozitivních příkladů. Důležité jsou zde konsekvence, požadavky, respekt a také pocit vychovávaných, že jejich záležitosti jsou záležitostmi vychovatele, který jim rozumí a bere je takové, jací jsou, aniž by je odsuzoval. To vede k důvěře a vzájemné závislosti. Praxe poukazuje na fakt, že je hodně nepřizpůsobivých jedinců, a proto musí vychovatelé zapracovat na důvěře. (Jůzl, 2012, s. 74) Osobní vliv má vychovávané inspirovat k reakcím adekvátní situaci a tyto reakce upevnit. Tohoto lze docílit pomocí zadávání úkolů a společnou aktivitou, kde je jedinci umožněno konfrontovat své chování a reakce s jinými reakcemi. Alternativou této techniky může být technika kladných a záporných kulturních vzorů. Zásadní je dovednost vyhledávání a exponování vzorů, dle kterých se vychovávaní jedinci budou cítit identifikovaní. Vychovatel pomáhá vybrat vhodný kulturní vzor. (Jůzl, 2012, s. 75)

7.3.3 Metoda situační

Patří do skupiny metod, které spočívají ve využívání hodnot s výchovným významem a tkví v konkrétní skutečnosti vychovávajícího. Tuto metodu můžeme analyzovat z trojího hlediska:

- a) Vychovatel využívá hodnoty obsažené v náhodné situaci.
- b) Výchovnou situaci má na starosti sám pedagog: příkazy, zákazy, pravidla, členění události.
- c) Situační ovlivňování vychovávaného jedince bez integrace vychovatele.

Vyplývá z teoretických základů teorie učení se. V popředí je instrumentální podmiňování a sociální modelování. Výchovnými tlaky jsou pozitivní posílení anebo negativní posílení, které je často shodné s odměnou a trestem. Důležité je, aby vychovatel byl dobrý pozorovatel, uměl se ovládat, předvídat důsledky, měl své chování pod kontrolou a byl přirozený.

Předpokládá se, že největší úspěch v situačních metodách bude mít technika organizování událostí, neboť jí organizátor může naplnit dobře zvolenými hodnotami, například hodnotami resocializujícími. Negativem je zde zánik situační přirozenosti, a proto je přirozenější technika, která tkví v situační přirozenosti. Zde je pravděpodobnější orientace vychovávaných v úmyslech vychovatele. Nejtypičtější je technika náhodné situace a nedostatečná reakce vychovatele. Méně vhodná je u sociálně nepřizpůsobivých jedinců, neboť zde není žádná kontrola v resocializačním působení a v následcích. (Jůzl, 2012, s. 76)

7.3.4 Psychodrama

- 1) *Psychodrama* je spojené s analyzováním chování člověka s cílem odhalení negativního prožívání.
- 2) *Sociodrama* organizuje průběh akce na skupinu.

Terapeut by měl využívat všechny relace v průběhu zdramatizovaných akcí. Z jiného pohledu lze tuto metodu pojmout jako diagnózu a zároveň terapii, která bude založena na improvizaci. Cílem by mělo být odhalení všech neurotických motivů, postojů, které jsou pro člověka významné. Při psychodramatu se používají především tyto techniky:

- Scéna, místo obklopené kruhem členů skupiny.
- Osoba, která hraje.
- Psychodramatik, je dá se říct řídicí jednotkou, jelikož, dohlíží na spojitosti, vstupuje do děje, povzbuzuje členy k aktivitě.

Psychodrama může být také využito jako metoda formování přesvědčení, postojů, zálib, a to převážně v resocializační práci. Psychodrama může přispět k odstranění destruktivního chování vzniklé z nedostatku pozitivních kontaktů.

Komplikace této metody spočívají v nutnosti aktivizovat skupinu tak, aby její členové hráli své role v širším kontextu, což umožňuje pronikat do hloubky daných problémů představitelů rolí.

Skupina se snaží své problémy utulát při diskuzi teoretické. Role podporují autentičnosti scének, témata, kde se setkává monolog a dialog, zfalšování nonverbálních signálů apod. Při obsazování rolí musíme přihlížet k problémům, kterými trpí jak skupina, tak jednotlivci. (Stankowski, 2004, s. 56-62).

Organizační průběh psychodramatického sezení má tři části:

- *Fáze úvodní* a přípravná, kde se vybírá téma a obsazují role. Vhodné je zvolit událost z nedaleké minulosti, kterou prožili členové skupiny.
- *Realizační fáze*, kde se realizuje samotná scénka.

- *Fáze komentování a interpretace*, zde probíhá prezentování samotné scénky (Stankowski, 2003).

7.3.5 Metody tvořivé resocializace

Tvořivá resocializace není alternativou ke klasické resocializační pedagogice, ale doplňuje ji o nové dimenze a kontexty. Dokáže se dívat na sociální nepřizpůsobení z jiné perspektivy. Edukace, reedukace, resocializace a depersonalizace prostřednictvím tvořivé účasti na sociokulturních aktivitách se ukazuje jako časově poslední a ne příliš využívaná cesta v pedagogice. Tvořivá resocializace je vícedimenzionální a zohledňuje všechny existenční parametry jedince ke vztahu k jeho sociálnímu fungování jako bio – psycho – socio - spirituální osobnosti a také jako člena společnosti a různých sociálních skupin. (Jůzl, 2012, s. 78-79)

7.4 Resocializační metoda individuální a skupinová

7.4.1 Individuální metody resocializace

Při práci s jedincem je podle Labátha (2001) důležitá jedinečnost a rozhodujícím fenoménem je především vztah. Individuální práce je forma, při které jeden člověk, který potřebuje odbornou intervenci, vstupuje do vztahu (terapeutického, poradenského apod.) a vzájemné spolupráce s jedním profesionálem, který mu tuto pomoc poskytuje.

Při práci s dětmi a mladistvými má však vztah a také odpovídající úroveň komunikace, v porovnání s prací s dospělými, ještě specifičtější postavení, protože musí být respektovány všechny vývojové individuality dítěte a dospívajícího. Je nevyhnutelné porozumět jejich specifickému pohledu na svět, specifickému sociálnímu postavení ve světě dospělých. V oblasti komunikace je nutné počítat s tím, že dítě či dospívající zpravidla nedokáže jednoznačně formulovat své postoje, myšlenky a pocity. Proto je vhodné využívat široké spektrum komunikačních kanálů jako např. kresbu, společné činnostní terapeutické postupy apod.

7.4.2 Skupinové metody resocializace

Skupinové formy práce se inspirují v převýchovném procesu novými inovativními metodami, které vycházejí zvláště z psychoterapie. Zmíněné formy práce jsou základem pro práci ve veškerých psychoterapeutických a psychokorektivních zařízeních.

Labáth (2001) považuje za specifickou formu skupinové práce s rizikovou mládeží terapeutickou komunitu.

Hlavní myšlenky terapeutické komunity, jsou tři:

1. Maximálně podporovat komunikaci a interakci všech se všemi.
2. Poskytnout klientům bezpečí a maximum odpovědnosti, za to se s nimi děje.
3. Podporovat demokratické smýšlení, když je to možné. (Matoušek, Matoušková, 2011)

Další metodou je skupinová psychoterapie. Apriori faktory ve skupinové psychoterapii jsou hlavně:

- sdílení svých problémů s jinými osobami
- získání nového náhledu, sebereflexi a zdroje vlastních problémů
- znovuprožití dřívějších zkušeností (Matoušek a Matoušková, 2011)

Cíle skupinové terapie uvádí Kysučan, Kuja (1996) je to:

- pomoci jedinci pochopit a změnit své postoje
- pokud možno změnit nežádoucí vzorce chování
- pomocí mezilidských a skupinových procesů naučit jedince umění jednat s druhými lidmi
- zaměřit se na osobnost jedince a snažit se plně rozvinout její potenciál
- pokud možno odstranit negativní a na to navazující nežádoucí příznaky například přímým nácvikem

8 Zemanův odkaz k dnešku

8.1 Zemanův přesah do budoucí speciální pedagogiky a resocializační pedagogiky

- Začneme od začátku Zeman začínal v obecné škole po vystudování učitelského ústavu v Hradci Králové. Již v této době se jeho pozornost stáčela ke zdravotně a tělesně postiženým dětem, byl vůbec mezi prvními v naší republice, kteří se na touto problematikou zamýšleli.
- Sledoval rozvoj všech oborů péče o úchylnou mládež – tudíž byl u rozvoje v oblasti péče o tělesně postižené, hluchoněmé, mravně vadné, nevidomé, slabozraké, slabomyslné. Toto je výčet jeho apriori zájmů, ovšem se stejným zaujetím se věnoval i ostatním oborům.
- Vznik samostatného Československa přijal Josef Zeman s nadšením, jelikož mohl uskutečnit své speciálně-pedagogické představy. Díky své práci, kterou považoval za poslání, podnikl řadu cest do zahraničí. Zde studoval cizí literaturu, a především sbíral inspiraci a poznatky v oboru (Faltová, Tremčínská, 1997, s. 54).
- Velkou inovací, která přesahuje až do dnešní doby jsou výchovné směrnice a učební osnovy pro školy dětí úchylných. Které byly zavedeny dne 6. září 1928 na zkušební dobu tří let a v platnosti zůstaly až do r. 1948. To byl průlomový okamžik, jelikož učitelé získali návod, jaký obsah je zapotřebí a jakými učebními plány by se mělo řídit vzdělávání žáků v tomto odvětví školství. Dříve učitelé tápali, jak správně přistupovat k výuce, tak specifické. Tímto Josef Zeman položil základní kámen pro speciální pedagogiku současnou.
- Dále Josef Zeman přispěl k vydání zákona č. 86 Sb. ze dne 24. května 1929, který zajistil pevný základ pro organizaci pomocného školství a umožnil kvalitnější a dalekosáhlejší zřizování potřebných tříd a škol. Zde chci poukázat na to, že některé legislativní prvky se shodují jak ve školském zákoně z roku 1929 o pomocných školách (třídách), tak i ve školském zákoně č. 561/2004.

Pro pochopení a propojení si zde uvedeme prvních deset paragrafů zákona č. 86/1929 Sb. ze dne 24. května 1929 a k němu připojíme komentáře, jak přesahuje do zákona č. 561/2004.

Zákon 86/1929 Sb. ze dne 24. května 1929 o pomocných školách (třídách), v zákoně je zachován dobový jazyk pro zachování autenticity, cituji:

Národní shromáždění republiky Československé usneslo se na tomto zákoně:

O účelu a zařízení pomocných škol (tříd).

§ 1.

Pomocné školy (třídy) zřízeny jsou k tomu, aby dětem ve věku školou povinném, o nichž bylo úředně zjištěno, že se pro nedostatek duševních schopností nemohou s náležitým prospěchem vzdělávat v obecné škole, jež však jsou vzdělání schopny, poskytovaly výchovy a nejpotřebnějšího vzdělání, kterého jinak dětem pravidelně vyvinutým poskytovat má obecná škola.

§ 2.

(1) Pomocná škola (třída), zřízená nebo vydržovaná podle tohoto zákona zcela nebo z části nákladem státu, země, okresu nebo některé obce, je veřejná a je přístupná dětem, nehledíc na jejich vyznání náboženské.

(2) Pomocné školy (třídy), jiným způsobem zřízené a vydržované, jsou soukromé.

§ 3.

(1) Pomocné školy jsou zpravidla samostatné školy s vlastní správou a, pokud lze, i s vlastní budovou; dílna, zahrada a hřiště jsou podstatnou jejich součástí. Kde místní závažné okolnosti nedopouštějí zřízení samostatné školy pomocné, lze pomocné třídy spojit s obecnou školou jako zvláštní její oddělení.

(2) O zařízení školních budov a místností pro pomocné školy (třídy) platí předpisy, vydané pro školy obecné.

§ 4.

(1) Učebné osnovy, řád školní a vyučovací a vše, co náleží k vnitřnímu uspořádání pomocných škol (tříd), ustanoví ministerstvo školství a národní osvěty v dohodě s ministerstvem veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy a s ministerstvem sociální péče, vyslechnuvši znalce školství a péče o mládež.

(2) Předpisy o vyučování náboženském, o jazyce vyučovacím, o učebnicích a učebních pomůckách, platné pro obecné školy, platí zásadně i pro školy (třídy) pomocné.

§ 5.

(1) Největší počet dětí v jedné třídě pomocné školy ustanovuje se na 20. Je-li v pomocné škole (třídě) dětí nad 20, zřídí se druhá třída a druhé místo učitelské; bude-li dětí nad 40, zřídí se třetí třída a třetí místo učitelské a tak podobně na každých dalších 20 dětí zřídí se další třída a další místo učitelské.

(2) Pomocná škola, která po 3 školní léta po sobě následující měla více než 8 tříd, budiž ihned rozdělena ve dvě školy samostatné.

O školní docházce.

§ 6.

(1) Choditi do pomocné školy (třídy) povinny jsou děti ve věku školou povinném a ve školní obci bydlící, při nichž bylo úředně zjištěno, že se pro nedostatek duševních schopností nemohou s náležitým prospěchem vzdělávati v obecné škole, ale jsou vzdělání schopny.

(2) Podnět k tomu, aby dítě bylo vřaděno do pomocné školy (třídy), dáti mohou buď rodiče dítěte nebo jejich zástupci, buď učitelská konference obecné školy, do níž dítě posledně chodilo. Úřední šetření a rozhodnutí o tom, jsou-li dány podmínky, aby dítě bylo vřaděno do pomocné školy (třídy), přísluší odborné komisi, v níž zasedá mimo předsedu obvodní (školní) lékař, některý učitel pomocné školy (třídy), některý učitel veřejné školy obecné v místě a, pokud lze, zástupce okresní péče o mládež. Komisi tuto i jejího předsedu jmenuje na 3 školní roky okresní (městský) školní výbor slyšev návrh místní školní rady, na Slovensku a v Podkarpatské Rusi školní inspektor slyšev návrh školských stolic a kuratorií státních škol v místě. Členství v komisi je úřadem čestným bez nároku na zvláštní odměnu, cestné, diety a pod. Zákonným zástupcům dítěte, o něž jde, budiž vždy poskytnuta příležitost, aby byli před komisí slyšeni a mohli hájiti zájmů dítěte. Z rozhodnutí komise mohou se rodiče nebo jejich zástupci do 15 dnů odvolati k zemské školní radě.

(3) Ministerstvo školství a národní osvěty vydá v dohodě s ministerstvem veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy a s ministerstvem sociální péče návod pro úřadování komisí, uvedených v odst. 2.

§ 7.

Obvodem veřejné školy (třídy) pomocné jest území školní obce, v níž se škola nachází. Území velikých obcí školních může se však podle potřeby rozdělit na několik školních obvodů. Takové rozdělení musí býti provedeno vždy, nastane-li nutnost rozdělit pomocnou školu (§ 5,

odst. 2.). Děti, bydlící mimo území školní obce, buďte do pomocné školy (třídy) přijaty, pokud se jejich přijetím nepřekročí počet 20 dětí v jedné třídě. Jinak mohou být přijaty jen se svolením činitelů, pomocnou školu (třídu) vydržujících.

§ 8.

(1) Povinnost chodit do pomocné školy (třídy) počíná se a končí se pro děti, uvedené v § 6, stejně jako povinnost chodit do obecné školy.

(2)

Povinnosti této zproštěny jsou:

a) děti, stížené tělesnou nebo duševní chorobou, která činí jakékoli jejich školské vychovávání a vyučování zcela nemožným;

b) děti, u nichž se učitelským sborem pomocné školy (třídy) za souhlasu lékaře bezpečně zjistí, že jejich tělesný a duševní stav připouští, aby se dále vzdělávaly v obecné škole; děti takové buďte ihned převedeny do obecné školy.

(3) O školní docházce a o trestání přestupků proti povinnosti školní platí tytéž předpisy jako pro obecné školy.

§ 9.

Rodiče dětí, chodících do pomocných škol (tříd), nebo jejich zástupci jsou povinni opatřovati dětem školní knihy a jiné potřebné pomůcky učebné. Při prokázané chudobě rodičů nebo jejich zástupců opatřují se učebné pomůcky pro žactvo stejně jako pro žactvo veřejných škol obecných.

O učitelstvu pomocných škol (tříd).

§ 10.

(1) Učitelem pomocné školy (třídy) a správcem pomocné školy může být ustanoven učitel nebo učitelka se zkouškou způsobilosti pro obecné nebo pro občanské školy, který se podrobil s úspěchem odborné zkoušce učitelské způsobilosti pro pomocné školy. Předpisy o tom, kterak a kde se tato zkouška bude konat, vydá ministerstvo školství a národní osvěty v dohodě s ministerstvem veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy a s ministerstvem sociální péče.

(2) Jen v okolnostech mimořádných, nelze-li místo na pomocné škole (třídě) obsadit učitelem náležitě způsobilým podle předešlého odstavce, může zemská školní rada přikázat na veřejnou školu pomocnou dočasně některého vhodného učitele veřejné obecné školy.

(3) Pro vzdělávání učitelstva pomocných škol (tříd) pořádati se budou občanské kursy nákladem státním.

(4) Předpisy platné o tom, kterak jest opatřovati vyučování náboženství a ženským ručním pracím na veřejných školách obecných, platí též pro pomocné školy (třídy). Zvláštní učitelé

náboženství a učitelky ručních prací (domácích nauk), ustanovení na veřejných školách obecných a občanských, jsou zavázáni převzít podle pokynu nadřízeného úřadu vyučování na pomocných školách (třídách) za těchto podmínek jako na veřejných školách obecných (čl. V. zákona ze dne 13. července 1922, č. 251 Sb. z. a n., jímž se mění některé zákony o služebních poměrech učitelstva veřejných škol obecných a občanských).

(5) Pro vyučování ručnickými pracemi je možno podle potřeby a za souhlasu vydržovatelů školy ustanoviti při pomocné škole učitele vedlejší. (zákon č. 86/1929 Sb.)

Výše uvedený zákon je citovaný a dobový, abychom si dokázali představit, jak se tehdy zákony sepisovaly a jak přesahovaly do současnosti. Tudíž z výše uvedeného zákona je zřejmé, že již prvotní zákon, jež se věnuje problematice vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami (tehdy ve škole pomocné) je propracovaný na velice vysoké úrovni se všemi náležitostmi. Na první pohled si můžeme všimnout, že se na tomto zákoně podíleli odborníci na svém místě, jelikož je zde zřejmé, že všichni, kteří přispěli k sestavení zákona měli o dané problematice hluboké a odborné znalosti, snad je to zapříčiněno i faktem, že spousta těchto odborníků čerpala zkušenosti ze zahraničí, což má na tento zákon velice blahý vliv.

Podobu se zákonem zákon č. 561/2004 Sb. můžeme vidět v poukázání na speciální vzdělání pedagoga, zainteresovanost rodiny nebo zákonného zástupce žáka při jeho zařazení do pomocné školy. V současné době vzniká spousta různě zaměřených soukromých škol a právě mezi těmito školami jsou zařazeny i školy věnující se vzdělávání žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami, jejichž činnost je prováděna na základě alternativních vzdělávacích procesů. Již před devadesáti lety, byl zákon, jež byl excelentně propracovaný do detailů k potřebám vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami.

Zákony jsou shodné v tvrzení, že je nutností dát podprůměrným žákům možnost vzdělávat se podle jejich možností a schopností ve formě speciálního vzdělání. Zákony kladly důraz i na vzdělávání pedagogů, tyto požadavky se zvyšovaly z čehož můžeme usoudit, že speciální pedagog v dnešní době je vyprofilován z náročnosti požadavků z tehdejší doby. Avšak pedagog speciální zaměřený jen na jednu oblast postižení není pro dnešní parametry dostačujícím. Proto jsou do budoucna vyvíjeny snahy pro to, aby byl speciální pedagog odborníkem využitelným pro vzdělávání dětí se všemi formami postižení.

Ať chceme či nechceme doba jde neúprosně dál člověk i celá společnost prochází různými změnami. Ale společenstvo je závislé na sociálních normách, pravidlech a zákonech, aby nevznikl chaos je to nutné. A v průběhu let si můžeme všimnout různých změn v zákonech,

jak se modernizují a upravují pro vymezení jasných hranic a zlepšení kvality vzdělávání všeobecně.

- Jako resocializační působení v práci Josefa Zemana spatřuji fakt, že chtěl ulehčit život všem jež se pedopatologie týkala, tudíž dětem a mládeži úchylným. Zajímal se o jejich potřeby a vzhledem k jejich schopnostem a možnostem se snažil, aby měli řádné vzdělání a budoucí uplatnění v praktickém životě. A neměl to vůbec jednoduché, jelikož v době jeho působení nebyly vymoženosti a kompenzační pomůcky jako máme dnes. Dnes můžeme alespoň malou formou pomoci lidem s nějakou formou postižení v různorodém spektru kompenzačních pomůcek. Například pro tělesně postižené máme chodítka, vozíky, protézy. Pro oční vady můžeme zvolit jako pomoc, dioptrické brýle, kontaktní čočky. Pro vady sluchu máme kochleární implantáty, sluchadla, indukční smyčku, F-M systém a mnoho dalších. Tyto kompenzační pomůcky jsou v dnešní době velkou oporou pro pomoc k důstojnějšímu a kvalitnějšímu životu lidí s postižením. Dejme tomu, že přibližně v době před devadesáti lety byl právě Josef Zeman jako „kompenzační“ pomoc dětem slabomyslným, právě pro kvalitní vzdělání a život důstojný a v rámci možností kvalitní, a to vzhledem k jeho zapálení a humánnímu postoji. Byl protagonistou toho, čemu dnes říkáme speciální pedagogika, ale jeho názory, skutky a bibliografie má prvky i resocializační pedagogika.
- Za první republiky vládla idea, že každý člověk má být soběstačný, dle svých možností. Zeman byl, dá se říci odpůrce inkluze, jelikož se snažil prosadit právě to, aby děti úchylné byly segregovány od dětí „normálních“. Jelikož chtěl pro děti slabomyslné speciální odpovídající péči a uvědomoval si, že na vše potřebují více času, být v menším počtu dětí, aby jim byla věnována dostatečná pozornost.

Nemyslel si, že by dětem slabomyslným prospívala integrace mezi děti z obecných škol. No a vlastně na základě této myšlenky, vytvořil pro děti podmínky a zásady, podle kterých byly vyučovány a ve kterých byly spokojeny. Inkluze je dle mého názoru problematikou nepedagogickou nýbrž sociální nebo sociálně ideologická. Když děti s nějakým handicapem integrujeme mezi děti v běžných základních školách může se stát, že se jim děti budou posmívat nebo je budou přehlížet v nejhorsím případě se mohou stát obětí šikany. V inkluzi vidím i problém politický, jelikož jsme se dostali do skupiny zemí, které inkluzi mají, ale neumíme s ní pracovat. Nemáme dostatek financí, například Skandinávské země si nemůžeme brát jako vzor, jelikož tyto země mají celou koncepci inkluze na jiné bázi, navíc je tam společenský konsensus. Naše školství zhruba

250 let preferuje výkonové školství, diverzifikované. Výš a výš jdou jen děti které na to mají. Dáme-li do výkonu sociální aspekt, dítě tam s námi bude rádo, ale nic se nenaučí, škola výkonová však toto nepřipouští. To dle mého názoru může realizovat jen nějaký sociálně společenský systém vzdělávání, kde nejde o to, že výkon je jediné kritérium. Pro školu běžnou je důležité, aby byla hodnocena kladně inspekcí, čímž dosáhne na plný rozpočet z ministerstva, proto je důležitý výkon, pořád se měří třídní průměry, klasifikace, tyto kritéria jsou dané, to je dle mě problém, jelikož si zde úplně neumím představit děti s postižením.

Josef Zeman upozorňoval na to, že každé dítě, i s nižším intelektem může být rozvíjeno, ale potřebuje k tomu zvláštní péči a zvláštní výchovu, vyučování, kterou však nemůže dostat od učitele na obecné škole. Takové dítě pak totiž nezvládá učivo a stává se často terčem posměchu u spolužáků. Učiteli se stává těžkým břemenem, protože není schopno postupovat stejnou rychlostí s ostatními, proto ztrácí zbytky sebevědomí a sebedůvěry a dále tak duševně zaostává (Zeman, 1904).

- S resocializační pedagogikou úzce souvisí Zemanův zájem o mládež mravně narušenou a vadnou. Pořádal státní kurz pro vzdělávání učitelů ve vychovatelnách. No a na základě tohoto kurzu vzešel nápad k založení Spolku učitelů a přátel mládeže mravně vadné. Také pracoval v Zemském ústředí péče, které se zabývalo péčí o mládež, kde bylo Zemanovo působiště v organizaci sociálně výchovné péče o mravně narušenou mládež. (Holoušová, Plachtová 1990) Zde Zeman opět klade důraz na kvalifikované vychovatele, kteří se výborně orientují v této problematice a aby znali každého chovance s jeho příběhem, to znamená znát důkladně jedince i jeho sociální prostředí a zázemí. Tato myšlenka se promítá i do dnešní doby i v současnosti se odborníci snaží dítě poznat po všech stránkách nebo by tomu alespoň tak mělo být. Takže výchova mravně narušených jedinců má za cíl vést k mravní citlivosti, tvořit hodnoty sociální a přetvoření hodnotové orientace a mravní nápravu a sociální upotřebitelnost.

V dnešní současné resocializační pedagogice by šlo o proces převýchovy.

Albín Škoviera (2018) ve své knize Resocializační pedagogika uvádí výchovné modely, které si zde uvedeme:

Výchova doplňující – kde jedinci vyžadující nápravu, získávají chybějící návyky a dovednosti, které jsou u jejich vrstevníků bez postižení standardní

Výchova reparační – soustředí se na návrat jedince k funkčnímu chování, které bylo již získáno, ale z nějakého určitého důvodu od něj jedinec upustil

Výchova podpůrná – zde jde o aktivizaci emocionální a sociální opory ve vztahu k rodiči, sourozenci a podobně, jakožto významné osoby pro dítě z hlediska psychiky

Výchova nápravná – čili reedukační, jež je propojena s úpravou stereotypů a přeučování

Výchova socializační a reedukační – se zaměřuje na akceptovatelné, sociální fungování jednotlivce v přirozeném sociálním prostředí (Škoviera, 2018, s. 40-41)

ZÁVĚR

V této diplomové práci byla největší pozornost věnována Josefu Zemanovi, jehož názory, činy, literatura a myšlení bylo velice pokrokové. Jeho snahy se především upínají na pedopatologii a na děti a mládež úchylné. Téměř 60 let aktivně působil na poli péče o slabomyslné, nikdy se nevzdal ani v profesním ani v osobním životě i když mu osud sázel jednu ránu za druhou, avšak díky přátelům například Karlu Herfortovi, to vše překonal a vlastní pílí a zapálením pro tuto pedagogiku přispěl speciálnímu školství nedocenitelnými poznatky.

Jeho působení však nebylo zaměřeno jen na slabomyslné, ale přinášel i osvětovou činnost ve formě přednášek pro veřejnost. Snažil se vzdělávat i pedagogy pro speciální potřeby dítěte, chtěl totiž, aby učitelé byli specialisty v daném oboru, aby s dětmi navázali kontakt a tak aby mezi nimi vznikla důvěra, což pokládám za velmi důležité pro další práci s jedincem. Chtěl, aby učitelé předávali dětem ze sebe to nejlepší. Považoval taky za účinné a prakticky nezbytné, aby si učitelé před nástupem do školy pomocné prošli běžnou obecnou školou.

Hlavním cílem Josefa Zemana bylo poskytnutí nejlepších podmínek pro děti a mládež úchylnou ve formě pomoci pro zkvalitnění jejich života dle jejich možností. Věřil, že když se bude s dítětem slabomyslným jednat jako s individuální bytostí, s přihlédnutím ke všem faktorům, která dítě ovlivňuje, může se dítě rozvíjet jak po stránce behaviorální, tak po stránce psychické. Proto upřednostňoval menší počet žáků při výuce, aby jim bylo věnováno dost pozornosti. Jeho teorie o výuce určitě nesympatizovaly s dnešní myšlenkou inkluze. Byl přesvědčen o tom, že pro děti se speciálními potřebami jsou důležité prvky, které se v obecné škole nevyskytovaly. Především jde o individuální přístup a malý počet žáků ve třídě plus specializovaný pedagog. Nejvyšší rozkvět speciální pedagogiky můžeme zaznamenat právě za první republiky, kdy se tvořily základy pro dnešní speciální pedagogiku.

Tato diplomová práce měla poukázat na Josefa Zemana jako jednu z nejvýraznějších osobností v oblasti pedopatologie. Byl protagonistou toho, čemu dnes říkáme speciální pedagogika a věnoval se také všem subdisciplínám, které jsou specifické a potřebné k výuce dětí slabomyslných. Svými výkony předčil dobu a v podobě bohaté bibliografie nechal odkaz současným odborníkům, kteří se snaží do této problematiky proniknout a zlepšit ji, jelikož je stále co zlepšovat. Pro dnešní dobu jsou kladeny mnohem větší nároky na kvalitu vzdělávání, ovšem jak dokazuje zákon č. 86 Sb. O pomocných školách i v době první republiky, byl realizován zákon, jež byl propracovaný do sebemenšího detailu.

Dále se pak práce zabývala upřesněním informací z oblasti speciální a resocializační pedagogiky, jelikož dalším cílem bylo najít a prokázat snahy Josefa Zemana právě v těchto

dvou disciplínách. I když je resocializační pedagogika poměrně mladý obor jistě má již vybudovanou prestiž mezi jinými vědními pedagogickými disciplínami. A i když je Resocializační pedagogika mladý obor i tak její prvky můžeme spatřit i v díle a ve snahách Josefa Zemana. Jde o úzké propojení a hledání souvislostí, jelikož se může zdát, že Zeman spíše inklinoval k pedagogice speciální dříve pomocné, což je ve výsledku logické, když pedopatologie je vlastně předvoj současné speciální pedagogiky. Ale přeci jen, například na ve výchově specializující se na mládež mravně narušenou můžeme vidět propojení s resocializační pedagogikou.

Vidíme ji i v díle „Zemanovi črty z pedopatologie“, kde se zabývá zásadami poskytování produktivní péče, výchovy a vzdělání dětem se speciálními potřebami. V resocializačním kontextu, například v zásadě použití metody individuální, která spočívá v tom, že se chovancům upravuje životospráva, stanovuje jim režim, čímž chce Zeman poukázat na fakt, že je potřebné jedince vychovat, tak aby se dokázal přizpůsobit většinové společnosti a nesoustředit se jen na své já, jelikož tudy cesta nevede. Platnou součástí společnosti by se měl jedinec stát v tom smyslu, že bude společnosti ku prospěchu, a ne na obtíž, což vlastně můžeme přirovnat k resocializačnímu působení na jedince u kterého proběhla socializace na špatné úrovni nebo byla už od základu dysfunkční.

Shrnula bych to následovně speciální pedagogika všeobecně je vědou, na kterou působí spousta dalších vědních disciplín, jako je například medicína, psychologie, sociologie, sociální patologie, biologie a výčet mnoha dalších a bez svých subdisciplín by zase nedávala smysl. Tudíž v této diplomové práci je soustředěna pozornost na speciální pedagogiku a na ni navazuje popis resocializační pedagogiky pro upřesnění cílů, metod a hlubší proniknutí do problematiky, aby se dalo navázat na hledání snahy Josefa Zemana právě v oblasti resocializační pedagogiky jako subdisciplíny speciální pedagogiky, což se podařilo, jelikož jsme zachytili jevy a názory Josefa Zemana, které pronikají až ke kořenům resocializační pedagogiky. Ač nevědomky, tak přeci Zeman přispěl svými názory a prvky svého díla, část základů i do resocializační pedagogiky.

Již v úplném závěru: Josef Zeman zemřel 12. března 1961 ve věku nedožitých 94 let. Titzl k počtě Josefa Zemana (1997, s. 55): „tento náš první inspektor speciálního školství byl až do vysokého věku téměř vždy o krok napřed před dobovým uvažováním. Z jeho zakladatelských počínů dodnes těžíme.“

Použitá literatura

BAZALOVÁ, B.: Psychopedie. In: Pipeková, J. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. 2. rozšířené a přepracované vydání. Brno: Paido, 2006, 330 s. ISBN 80-7315-120-0.

CZAPÓW, C. a JEDLEWSKI, S. Resocializační pedagogika. Varšava: Panstwowe Wydawnictwo Naukowe, 1971

ČERNÁ, M. a kol. Česká psychopedie : speciální pedagogika osob s mentálním postižením. Praha : Karolinum, 2008. ISBN 978-80-246-1565-3.

EISOVÁ, A. Kapitoly z dějin psychopedie. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1983.

FISCHER, Slavomil; ŠKODA, Jiří. Speciální pedagogika: edukace a rozvoj osob se somatickým, psychickým a sociálním znevýhodněním. Vyd. 1. Praha: Triton, 2008. Str. 14.,94.

HORÁKOVÁ, Radka. Sluchové postižení: úvod do surdopedie. Vyd. 1. Praha: Portál, 2012.

Josefa Zemana. Praha: Spolek pro péči o slabomyslné v Republice Československé. 1931.

KYSUČAN, Jaroslav a Jindřich KUJA, 1996. Kapitoly z teoretických základů speciální pedagogiky. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého. ISBN 80-7067-677-9.

JŮZL, M. Penitenciariстика a penologie, Brno:IMS Brno 2012, 149 stran ISBN 978-8087182-24-6

KLVAŇOVÁ, Jana. *Přínos Josefa Zemana pro spolkový život lidí se zdravotním postižením*. Praha, 2012. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze. Pedagogická fakulta.

KNOTOVÁ, Dana. *Úvod do sociální pedagogiky: studijní texty pro studenty oboru sociální pedagogika*. Brno: Masarykova univerzita, 2014. ISBN 978-80-210-7077-6.

KRHUTOVÁ, Lenka. Úvod do speciální pedagogiky pro zdravotnické a sociální obory. Vyd. 1. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2013. Str. 64.

LABÁTH, Vladimír, 2001. Riziková mládež: možnosti potencionálních zmien. Praha: Sociologické nakladatelství. Studijní texty. ISBN 80-85850-66-4.

MATOUŠEK, Oldřich a Andrea MATOUŠKOVÁ, 2011. Mládež a delikvence: možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže. Vyd. 3., aktualiz. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-825-8.

MÜHLPACHR, Pavel. *SOCIÁLNÍ PROPEDEUTIKA POSTMODERNY*. Opava: Fakulta veřejných politik v Opavě, Slezská univerzita v Opavě, 2019. ISBN 978-80-7510-336-9.
Ukončit editaci

MUŽÁKOVÁ, Monika. *Aspekty integrace lidí se zrakovým postižením v zrcadle historie spolkové činnosti: rigorózní práce: Praha, 2004*. Praha: Sjednocená organizace nevidomých a slabozrakých ČR, 2006, 95 s. ISBN 80-902025-7-8.

PIPEKOVÁ, Jarmila. Kapitoly ze speciální pedagogiky. Brno: Paido, 2006. Str. 95.

PIPEKOVÁ, J.: Pedagogika osob s mentálním postižením - psychopedie. In: Vítková , M. *Integrativní speciální pedagogika. Integrace školní a sociální. 2., rozšířené a přepracované vydání*. Brno: Paido, 2004, 466 s. ISBN 80-7315-071-9.

SLOWÍK, Josef. Speciální pedagogika. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007. Str. 15, 138)

STANKOWSKI, Adam. Etopedie: úvod do resocializační pedagogiky. Ostrava: Ostravská univerzita, 2003. ISBN 80-7042-257-2. 36.

STANKOWSKI, Adam. Nástin problematiky etopedie a sociální patologie. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2004. ISBN 80-7042-360-9

ŠKOVIERA, Albin. *Resocializační pedagogika - kontexty a trendy*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2018. ISBN 978-80-7560-139-1.

VALENTA, Milan, Jan MICHALÍK a Martin LEČBYCH. *Mentální postižení: v pedagogickém, psychologickém a sociálně-právním kontextu*. Praha: Grada, 2012. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-3829-1.

VALENTA, M., MÜLLER, O.: *Psychopedie*. Praha: Parta, 2003. 366 s. ISBN 80-7320-039-2.

VOJTKO, T. *Speciální pedagogika. Čítanka textů k vývojovým etapám oboru I*. Praha: UK, 2010. ISBN 978-80-7290-475-4.

ZEMAN, Josef. *Črty z pedopatologie*. Praha: Dědictví Komenského, 1928. 79 s.

ZEMAN, J. *Dějiny péče o slabomyslné*. Praha, 1939

ZEMAN, J. *Svět nevidomých*. Praha: Dědictví Komenského, 1930.

ZEMAN, J. *Škola pomocná. Zvláštní otisk z Naší Doby*. Praha : Nákladem vlastním, 1904.

Sborníky

DOUHLÍK, V. *Sborník prací z oborů péče o mládež úchylnou, vydaný na počest životního díla Josefa Zemana*. Praha: Spolek pro péči o slabomyslné v Republice Československé. 1931.

ZELENKA, B. *Několik slov o životě a působení Josefa Zemana*. In *Sborník prací z oborů péče o mládež úchylnou, vydaný na počest životního díla Josefa Zemana*. Praha : Spolek pro péči o slabomyslné, 1931. s. 5-12.

Zákony

Zákon ze dne 24. Května 1929 o pomocných školách (třídách), Sbírnka zákonů a nařízení, č. 86.

Zákon č. 561/2004 Sb. *Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)*.

Periodika

BRYKSÍ, Petr. 130. výročí narození inspektora Josefa Zemana. *Náš čas*. 1997, **37**(42), 2. ISSN 1210-6321,s.2.

DRAHOŠOVÁ, Marcela. Josef Zeman v Chotěboři. *Chotěbořské echo*. Chotěboř, 1999, **9**(1), 10-11.

EDELSBERGER, L. Josef Zeman a Československá speciální pedagogika. Otázky defektologie. 1967, č. 3, s. 78 – 96. Praha : SPN, 1967.

FALTOVÁ, M. a TREMČÍNSKÁ, H. „130. výročí narození Josefa Zemana“. Speciální pedagogika, 1997, č. 3, s. 54.

HERFORT, K. Josef Zeman k šedesátým jeho narozeninám. Praha: Tiskem E. Leschingra, 1927.

HERFORT, K.; ZEMAN, J. „Úvod“. Úchylná mládež, 1924, roč. I., č. 1, s. 3.

HOLOUŠOVÁ, D., PLACHTOVÁ, H. Život a dílo Josefa Zemana. Speciální pedagogika, 1990, roč. 1, č. 6, s. 9 - 57.

TITZL,B. „Zemanovy „Rozházené kapitoly“. Speciální pedagogika, 1997, č. 3, s. 5556.

TITZL, B. 130. výročí narození Josefa Zemana. Speciální pedagogika, 1997, roč. 7, č. 3, s. 54-56. ISSN 0862-1632.

ZEMAN, J. „Studium učitelů reedukačních škol v cizině“. Paedologické rozhledy, 1946a, roč. II., č. 1-2, s. 15-16.

Seznam obrázků

Obrázek 1: Redakční rada revue Úchylná mládež v r. 1937 (foto Úchylná mládež, roč. XIII, č. 7-8, s. 145)

Obrázek 2: Část úvodní strany prvního čísla revue Úchylná mládež (roč. I., říjen 1924)

Přílohy

Tabulka 1 – Odlišnosti ve speciálně pedagogické terminologii v minulosti a v současnosti

Minulost	Současnost
úchylní,abnormální	handicapovaní
slabomyslní	mentálně handicapovaní
mravně vadní	obtížně vychovatelní
hluchoněmí	neslyšící
slepí,slepi	nevidomí
mrzáci, zmrzačení	tělesně handicapovaní